

SVJETSKI FENOMEN NA LOŠINJU

'Stranci ne mogu vjerovati da na tako malom otoku postoji ovakvo neprocjenjivo blago'

Otkako je 1999. izronjen i restauriran, lošinjski Apoksiomen postao je svjetska turistička atrakcija, a ravnateljica njegova muzeja smatra da u Hrvatskoj još uvijek nije do kraja osviještena vrijednost i potencijal tog kipa

TEKST Renata Skudar

FOTO Saša Zinaja/
Nfoto

FOTO: BOŠNJIĆ • DOROTIĆ

Bijela soba u kojoj se nalazi Apoksiomen nema zidove, već je sašivena od bijelog platna i ima stakleni pod iz kojeg dopire difuzno mliječno svjetlo

Osebujan doživljaj, jedinstvenu priču o čaroliji vremena i spoju prošlosti i sadašnjosti, pruža Muzej Apoksiomena u Malom Lošinj. Ovaj neobičan muzej u cijelosti je posvećen podvodnoj arheologiji i jednom eksponatu, brončanom kipu mladog atleta - Apoksiomena. Apoksiomen ili Strugač označava mladog sportaša savršenih tjelesnih proporcija koji se strigilom ili strugaljkom čisti nakon natjecanja. U davna je vremena krasio grčka svetišta i vježbališta, a kasnije i rimske kupke, pa čak i spavaću sobu cara Tiberija. Lošinjski Apoksiomen visok je 192 centimetara i izvađen je iz podmorja između otočića Vele Orjule i Lošinja 1999. godine. Pretpostavlja se da je u more dospio u 2. stoljeću, kamo su ga uslijed jake nevremena s trgovačkog broda bacili mornari zbog opasnosti od prevrtanja broda ili kao žrtvu bogovima za siguran nastavak putovanja kroz Osorski kanal. Tijekom restauracije, koja je trajala šest godina, utvrđeno je da je ovaj kip nastao u 2. ili 1. stoljeću prije Krista, ali da je prototip na temelju kojega je izrađen znatno stariji i datira iz sredine 4. stoljeća prije Krista. Iako je autor kipa nepoznat, njegova klasična ljepota i umjetnička vrsnoća govore da se riječ vrhunskom grčkom majstoru.

Muzej Apoksiomena smješten je u palači Kvarner, sagrađenoj 1895. godine. Njenom pomno osmišljenom rekonstrukcijom zadržana je vanjska vizura zgrade, dok je unutrašnjost poprimila potpuno novi arhitektonski oblik. Čine ga devet zasebnih cjelina, svaka se vizualno razlikuje, prenosi drugu priču i draži maštu posjetiteljima audiopodlogama, interaktivnim prezentacijama, bojama, mirisima i materijalima. "Ovo je muzej koji će vam aktivirati sva osjetila. Ovdje ćete kroz miris, sluh, pogled i dodir u potpunosti doživjeti Apoksiomena i Lošinj kao jedan od najljepših otoka na Mediteranu. Muzejom prevladavaju boje, a dominiraju dvije, bijela i plava, to su boje željeznih brodova, stijena i mora", govori za Navigare Zrinka Ettinger Starčić, ravnateljica i muzejska savjetnica muzeja. "Muzej Apoksiomena svojim konceptom daje odgovor na pitanje kako prezentirati jednu savršenu skulpturu koja se nalazi izvan svakog vremenskog i fizičkog konteksta kojem je bila namijenjena. Također,

ovaj koncept daje odgovor kako izvesti uzbudljiv i razumljiv muzejski postav unutar kojeg bi se skulptura i njezina priča približili najširoj javnosti. Da su arhitekti Randić i Turato uspjeli u svom naumu svjedoči i nagrada European Museum of the Year Award 2019., koju je muzej dobio za najkreativniji i najinovativniji postav, odnosno prezentacije skulpture."

U unutrašnjosti Apoksiomena, u podlaktici lijeve ruke, pronađeno je gnijezdo malog glodavca od slame te ostaci različitih sjemenki, ploda oraha, smokve i koštice breskve. Koštice masline i trešnje imale su neuobičajen otvor oko kojeg su jasno vidljivi tragovi zuba sitnog glodavca koji je u kip mogao ući kroz rupu na stopalu lijeve noge i kroz oštećenje na desnoj nozi. Pronađeni su i komadići drveta, grančice i listovi lovora. Organski materijal koji su pohranile generacije antičkog miša pokazao je da je Apoksiomen neko vrijeme ležao odbačen na zemlji prije nego što je krenuo na put prema nepoznatom krajnjem odredištu, moguće možda baš Osoru. Zanimljive podatke o datiranju pružila je analiza C14 na trima većim uzorcima. Najstarijom je procijenjena koštica breskve iz vremena oko 20. godine prije Krista, obrađeni komad drva datiran je u vrijeme oko 50. godine poslije Krista, a komadić pougljenjenoga drva oko 110. godine poslije Krista. Analiza izotopom C14 na posredni način odredila je period aktivnosti glodavca, odnosno termin nakon kojeg je kip mogao biti ukran na brod. "Svi su ti uzroci danas dio stalnog postava našeg muzeja i može ih se vidjeti u Hodniku masline koji vode do Bijele sobe u kojoj se nalazi Apoksiomen", pojasnila je Zrinka Ettinger Starčić.

Apoksiomen je pronađen na 45 metara dubine, u moru je proveo gotovo dva tisućljeća, a struka lošinjskog Apoksiomena zbog položaja ruku naziva čistačem strigila. "Grčki sportaši natjecali su se nagi, na otvorenom borilištu, palestrama čiji je pod

bio pokriven pijeskom pa su se premazivali maslinovim uljem i posipali sitnim pijeskom koje ih je štitilo od sunca i dehidracije. Nakon borbe su morali sa sebe sastrugati svu prljavštinu da bi mogli ući u terme, a taj instrument s kojim se strugala prljavština s tijela naziva se strigil. Inače je pozicija ruku Apoksiomena nešto viša tijekom struganja tijela, dok lošinjski Apoksiomen ima niži položaj ruku i prikazuje ga u trenutku čišćenja strigila sa štapićem, nakon što je s njim očistio svoje tijelo. No originalni strigil koji je on držao u ruci nije pronađen. U Hrvatskoj se najveća zbirka strigila nalazi u našoj Arheološkoj zbirci Osor u Osoru. Naš je Apoksiomen jedan jedini u svijetu koji je u cijelosti sačuvan. Kada govorimo o velikim antičkim broncama, u svijetu s motivom Apoksiomena postoje samo dvije. Jedan je naš Apoksiomen, a drugi je brončani kip Apoksiomena iz Kunsthistorisches Museuma u Beču. Taj je Apoksiomen pronađen u kopnenim istraživanjima krajem 19. stoljeća, ali on je sastavljen od 234 ulomka. Kad je otkriven naš Apoksiomen, tada se je shvatilo da je restauracija bečkog Apoksiomena u torzenom dijelu izvedena nepravilno. Treća bronca je glava Apoksiomena koja je također pronađena u Jadranu, a danas se nalazi u Fort Worthu u Teksasu i prodana je za pet milijuna dolara. Mi smo imali sreću što turist iz Belgije, koji je 1997. pronašao kip Apoksiomena, nije shvatio da se glava na originalnom spoju vrata i glave odvojila i da je

Zrinka Ettinger Starčić, ravnateljica i muzejska savjetnica Muzeja Apoksiomena, kaže da godišnje privuku oko 20 tisuća posjetitelja

Umjesto da samo gledate u kip, ovdje dobijete cijelu jednu priču vezanu za skulpturu koja vam je izložena. Zato i jesmo najkreativniji postav u Europi!

Šarena soba je kao mali teatar izveden u ručno tkanom tepihu od merino vune, a stvara osjećaj prolaska kroz morsko dno i poziva posjetitelje da ga dodirnu

U Crnoj sobi može se vidjeti i doživjeti proširenu stvarnost kroz prezentaciju broda u nevremenu, kako je Apoksiomen pao u more, plovne putove i plovidbu na antičkom Sredozemlju

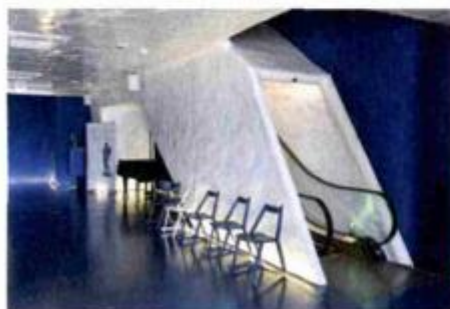
drži samo sloj inkrustacije jer bismo vjerojatno ostali bez nje", naglasila je Zrinka Ettinger Starčić.

Bijela soba u kojoj se nalazi Apoksiomen nema zidove, već je sašivena od bijelog platna i ima stakleni pod iz kojeg dopire difuzno mliječno svjetlo. Posjetitelji se okupljaju oko skulpture i gledaju je sa svih strana. Svatko pronalazi svoje mjesto i svi su blizu savršenoj skulpturi, gotovo da je mogu dodimuti. U sobi vlada tišina. Platno u jednom komadu, dužine 130 metara, ima cilj dematerijalizirati cijeli ovaj prostor kako bi Apoksiomen zasjaio u svojoj ljepoti. Apoksiomen je graciozan, nježan i odiše savršenom smirenošću. Izrađen je od čiste bronce, a jedino su mu bradavice i usnice radene od bakrenog lima. Riječ je o djelu od neprocjenjive vrijednosti, ova je skulptura jedinstvena u svijetu i vrhunsko je umjetničko ostvarenje. "Prve ovakve kipove, što bi zapravo bio arheotip Apoksiomena, radio je Lizip iz Sikiona oko 350. godine prije Krista. Međutim, naš se Apoksiomen datira u 2. na 1. stoljeće prije Krista i možemo pretpostaviti da je najvjerojatnije potekao iz radionice Lizipova sina Daipa. U trenutku kad je došlo do havarije trgovačkog broda na kojem se nalazio, naš je Apoksiomen već imao preko 200 godina i pitanje je gdje je sve do tada bio, što je sve proživio i čemu sve svjedočio. Svaki put kad stojim pred njim ponovo se oduševim i čekam da progovori. Fascinantno je da se od jednog hladnog metala kao što je bronca mogu izvući tako mekane linije tijela. Jednom su mi prigodom medicinari rekli kako je nevjerojatno koliko je taj kipar poznao anatomiju, posebice pri izradi stopala, što je najteže postići. Našem Apoksiomenu nedostaju oči koje su bile izrađene od staklene paste te, nažalost, do danas nisu pronađene. Nedostaje mu i mali prst lijeve ruke, no on je jako interesantan zato što je njegov lom ravan i vjerojatno nije nastao prilikom pada u more, već je vjerojatnije da ga je netko ispilio", naglasila je Zrinka Ettinger Starčić.

Lošinjski Apoksiomen je svjetska turistička atrakcija. No posjetitelji govore kako je i Apoksiomenov dom, muzej u Malom Lošinj, osebujno i očaravajuće mjesto. Govore kako su ovdje doživjeli nešto što nisu mogli ni zamisliti, čak i ne primijete vrijeme koje su proveli u muzeju. "Drugačije je kada vi dođete u jednu prostoriju u koju je stavljen neki kip i samo ga promatrate, dok ovdje dobijete cijelu jednu priču vezanu za skulpturu koja vam je izložena. Zato i jesmo najkreativniji postav u Europi. Muzej je jako dobro posjećen, a povratne informacije su fantastične. Nama dolaze ljudi doslovno od pet do 105 godina starosti i svi oni uživaju u nečemu drugom. Mala djeca su oduševljena Šarenom sobom koja je mali teatar izveden u ručno tkanom tepihu od merino vune. Potpuno tapecirana i obložena soba stvara osjećaj čudnog prolaska kroz morsko dno, koja poziva posjetitelje da ga dodirnu, sjednu, legnu i opuste se u ovoj neočekivano tjelesno oblikovanoj sobi muzeja. Malo starija djeca, koja već nešto znaju o antici, uživaju u Crnoj sobi u kojoj mogu vidjeti i doživjeti proširenu stvarnost kroz prezentaciju broda u nevremenu, kako je Apoksiomen pao u more, plovne putove i plovidbu na antičkom Sredozemlju, nalaz i vadenje kipa, arheološka podvodna istraživanja i još mnogo toga. Arhitekti koji nam dolaze oduševljeni su muzejom kao građevinom, povjesničari umjetnosti naprosto su fascinirani izgledom Apoksiomena, restoratori se oduševljavaju izvedenom restauracijom. Ovdje svatko naiđe na nešto što će ga oduševiti, a godišnje nam dođe oko 20 tisuća posjetitelja", govori Zrinka Ettinger Starčić.

No znaju li naši ljudi što imaju i znaju li to cijiniti? "Nekako je uvijek najteže uspjeti doma. Još ima dosta Lošinjana koji nisu došli u muzej, što je neprihvatljivo, bez obzira na to što je za njih ulaz besplatan i mogu sudjelovati u vodenim turama. Kad se naviknete na veliko kulturno bogatstvo koje imate, onda to ne poimate kao ljudi koji dođu izvana i ne mogu vjerovati da na tako malom otoku postoji ovakvo neprocjenjivo blago, i tako kreativan muzej u kojem je ono pohranjeno. Kad je riječ o marketingu, smatram da se taj posao može puno bolje odraditi. Na početku je marketing bio puno jači i imali smo i po 30 tisuća posjetitelja godišnje. Potrebno je permanentno ulagati u promidžbu muzeja

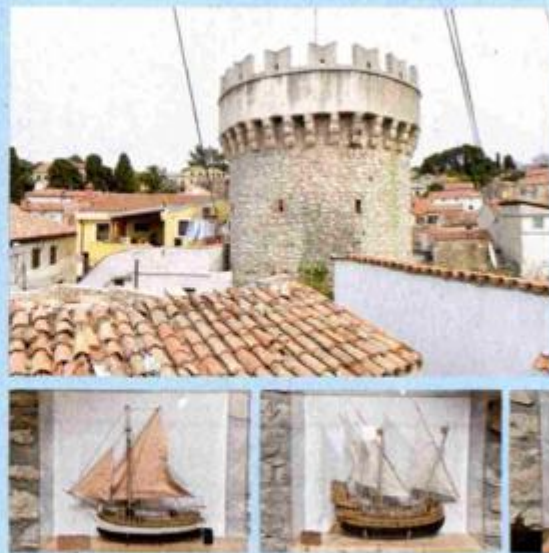
'Ne možete doći u Firencu, a da ne vidite skulpturu Davida, u Rim da ne vidite Koloseum ili u Istru da ne vidite Arenu. To se mora postići i ovdje'

'Lošinjani su u početku bili samouki pomorci i brodograditelji, a znanje su temeljili na iskustvu'

Velološinska kula izgrađena je 1455. radi obrane grada od napada senjskih uskoka i ostalih jadranskih gusara, a danas je ondje smješten muzej koji prikazuje povijest same kule, ali i povijest lošinjskog pomorstva

U muzejskom prostoru Kula u Velom Lošinj u prizemlje je posvećeno povijesti građevine te su izloženi arheološki nalazi pronađeni prilikom njene restauracije. Prvi kat posvećen je povijesti Velog Lošinja, od prapovijesti do 20. stoljeća. Iako na otoku Lošinj ima nekoliko prapovijesnih nalazišta, prvi stalni stanovnici došli su krajem 13. stoljeća i osnovali Veli Lošinj. Središnje mjesto zauzima instalacija s amforama pronađenim u podmorju otoka Ilovika. Na drugom katu muzeja prikazana je povijest pomorstva Velog Lošinja. Izloženi su portreti značajnih velološinskih kapetana i slike jedrenjaka na kojima su plovili, a središnje mjesto zauzima model jedrenjaka Esempio, posljednjeg koji je izgrađen u brodogradilištu Rovenska 1877. Također su izloženi navigacijski instrumenti i druga brodska oprema. U metalnoj

brodskoj škrinji iz 18./19. stoljeća izložen je brodograditeljski alat Ignazia Budinicha, jednog od posljednjih velološinskih graditelja drvenih brodova. Makete jedrenjaka izložene su na trećem katu. To su istarski trgovački jedrenjak iz 15. stoljeća, bracara, lošinjski loger, lošinjski grip i marsilijana oštrog tipa. Ovi modeli predstavljaju pregled brodogradnje i pomorstva posljednjih 500 godina na otoku Lošinj. "To su bili trgovački i ribarski brodovi, svaki od njih ima svoje specifičnosti zbog kojih je bio pogan za plovidbu, bilo da je riječ o obalnoj plovidbi ili izlazu na otvoreno more. Oni su punih pet stojeća hranili ovdašnje stanovništvo i bili su okosnica lošinjskog gospodarstva", govori za Navigare viša kustosica lošinjskog muzeja Marijana Dlačić. "Lošinjani su u početku bili samouki pomorci i brodograditelji i sve su svoje znanje te-

meljili isključivo na iskustvu. Krajem 18. stoljeća se uvidjela potreba da se pomorci trebaju školovati kako bi bili sposobni za plovidbu na duže puteve. Isto je vrijedilo i za brodogradnju jer se pokazala potreba za obrazovanim brodograditeljima koji trebaju graditi brodove koji su sposobni za duže plovidbe. Stoga se početkom 19. stoljeća na ovom prostoru počinje razvijati i školstvo, a kruna toga je izgradnja nove škole zgrade za nautiku 1855. u Malom Lošinj", kazala je Marijana Dlačić. Velološinska kula izgrađena je 1455. radi obrane grada od napada senjskih uskoka i ostalih jadranskih gusara. Kula predstavlja tipičnu renesansnu vojnu utvrdu debelih zidova i razmjerno male visine da bi lakše izdržala topovsku paljbu te izbačenih gornjih dijelova zidina radi lakšeg gađanja napadača.

i ukazivati na ovo što imamo. Najviše posjetitelja koji nam dolaze za Muzej Apoksiomena su saznali preko pohvala na društvenim mrežama, no to nije dovoljno. Tu bi se trebala uključiti i županija, jer ako netko dođe, primjerice, u Opatiju svakako bi ga trebalo uputiti da dođe vidjeti i Apoksiomena. Vi ne možete doći u Firencu, a da ne vidite skulpturu Davida ili u Rim, a da ne vidite Koloseum. Isto tako, ne možete doći u Istru, a da ne vidite Arenu. To se mora postići i ovdje. Jednostavno trebamo promijeniti naš mentalitet i razviti ga u smjeru da velike hotelske kuće shvate što imaju, da se ne smije dogoditi da dođete u Primorsko-goransku županiju i na otok, a da ne vidite Apoksiomena", poručila je Zrinka Ettinger Starčić.

Lošinjski muzej je jedan muzej na dva otoka, a bogatstvo kulturne baštine koju sakuplja i čuva smješteno je u četiri povijesna objekta. Osim Muzeja Apoksiomena, tu su još i Palača Fritzi u Malom Lošinj, Muzejski prostor Kula u Velom Lošinj te Arheološka zbirka Osor u Osoru.

